

בדף הקודם עסקנו בהתפשטות של ארבעת אבות הנזיקין- לשלושה עשר שבתוספתא, ולעשרים וארבעה שבברייתא. הגמרא מבררת, אם יש התפשטות של הרבה אבות הנזיקין מדוע באה הגבלה של מספר עשרים וארבע? כלומר, שרבי חייא אמר עשרים וארבע אבות נזיקין, מה הוא בא למעט? וכך לשון הגמרא (שם ה.):

אלא מניינא דרבי חייא למעוטי מאי? למעוטי מוסר ומפגל.

מוסר- זהו אדם שמלשין על ממון חברו ומוסרו ע"י כך לגוי. מפגל- כהן שחושב על קרבן חברו מחשבת חוץ לזמנו או מחשבה הפוסלת את הקרבן.

שני אלו אבות נזיקין שאינם כלולים ברשימת עשרים וארבע אבות הנזיקין שמנה רבי חייא. כלומר, עולה שיש עשרים וארבע אבות נזיקין ועוד שתיים, עשרים וששה. אך ששניים מהם לא נמצאים ברשימה של הנזק שחייבים לשלם ממיטב (כשאר אבות הנזיקין).

ראשית עולה נקודה מדהימה, **ארבע אבות נזיקין שבמשנה, מתפשטים עד לעשרים וששה אבות נזיקין. ממש אותו מבנה של שלם ארבע אותיות של ה' יתברך, שמתפשט בגימטריה לעשרים ושש אותיות.** אולי משמעות הדברים שגם עולם הנזק הוא מרכבה (עיי' זוהר משפטים קיח:), כלומר, גם עולם הנזק הוא שמוגדר כאי סדר, נכלל סוף סוף במסגרת עליונה יותר- מסגרת אלוקית.

הגמרא שואלת מדוע לא שנה רבי חייא את מוסר ומפגל כחלק מאבות הנזיקין? וכך מבארת הגמרא (שם):

וליתני! בשלמא מפגל, בקדשים לא קמיירי, אלא מוסר מאי טעמא לא תני? שאני מוסר, דדיבורא ובדיבורא לא קמיירי. והא מוציא שם רע דדיבורא הוא, וקתני! דיבורא דאית ביה מעשה הוא. והא עדים זוממין דיבורא דלית ביה מעשה הוא, וקתני! התם אף על גב דלית ביה מעשה, רחמנא קרייה מעשה, דכתיב: ועשיתם לו כאשר זמם לעשות לאחיו.

אבות הנזיקין המנויים אינם שייכים לעולם הקדשים. הרמב"ם מגדיר את הפיגול כמחשבה בלבד ללא מעשה, וזה לשונו (פסולי המוקדשין פי"ח הל' א-ב):

כל המחשב מחשבה שאינה נכונה בקדשים, הרי זה עובר בלא תעשה שהרי הוא אומר לא יחשב. מפי השמועה למדו שבכלל דין זה שלא יפסיד הקדשים במחשבה, שהרי זה דומה למטיל מום בקדשים, ואף על פי כן אינו לוקה שאין המחשבה מעשה.

כלומר, בעולם הקדשים המחשבה משפיעה באופן ישיר על הקרבן, מה שאין כן בעולם המעשה. ששם מחשבה רעה איננה מצטרפת למעשה (קידושין מ.).

וכן במוסר שמלשין על ממון חברו לגוי, שהנזק הוא בדיבור, וגם הוא בצורה מבודדת מהמעשה איננו שייך לנזקי עולם העשייה (כמו נזיקין שיש בהם דיבור שיש בו מעשה, או שהתורה הגדירה את הדיבור כמעשה).

עולה מהאמור, שיש שלוש צורות של לבושי הנזק:

- א. במחשבה.
- ב. דיבור.
- ג. ומעשה.

המשנה, התוספתא והברייתא, עוסקות בנזקי עולם העשייה, ולכן כל מה שקשור לממד הדיבור והמחשבה לא נכללים בתוך אבות הנזיקין. אלא הם עומדים כאבות נזיקין מבחוץ, בעולם של מחשבה (בריאיה), ובעולם של דיבור (יצירה).

עשרים וארבע אבות נזק בתוך עולם המעשי, ועוד אב שבעולם הדיבור, והגבוה ביותר הוא עשיית הנזק ע"י המחשבה (לכן הוא מבטא את הנקודה העשרים ושש). אמנם המחויבות הבסיסית בין אדם לחברו הוא בעולם המעשה, אך ישנם נזקים שעולים למעלה מאותם רבדים, ששם גם יש חיוב מסוים אך לא כלול באותו אופן התיקון- לשלם במיטב. כלומר, תיקון של נזקי עולם העשייה נעשים ע"י התשלום במיטב, התיקון של נזקי הדיבור והמחשבה הם באים באופן שונה (עיי' גיטין נג.).